

„Másnap az ünnepre felzarándokolt tömérdek nép hírére vette, hogy Jézus Jeruzsálembé érkezik. Pálmaágakat szedtek, kivonultak eléje, és így köszöntötték: »Hozsanna! / Áldott, aki az Úr nevében jön, / Izrael király!«

(JÁNOS EVANGÉLIUMA)

Elöljáróban

Pálmaágakkal, virághullással, ujjongással jött el a virágvasárnap. Ünnepe volt a javából, bár Izrael „királya” csak egy szamárcsikón vonult. A letragikusabb fordulat, amit ember elképzélhet, mindössze öt nap alatt zajlott. I.e.: virágvasárnaptól nagypéntekig. Többnyire úgy él bennünk, ahogy János evangéliuma elmeséli. Felfoghatatlan, hihetetlen. Zuhanórepülés. Mondhatnánk, hasonmása sincs. De ez tévedés. Hasonló pillanatai mégiscsak voltak, vannak, lesznek az emberiségnek, akkor is, ha a tragikus pillanat említett bibliai archetipusához nem érnek fel, és a feltámadás elmarad. Nem is fontos az idő. Rátalálunk a tragikus fordulat motívumaira a történelemben, megjelenhetnek körülöttünk a mindennapokban.

Krisztus jeruzsálemi bevonulása előtt is voltak ilyen történetek. Mi más az Oidipusz-legenda, ha nem ilyen. Ünnepe volt akkor is, aztán jóslat jóslatot, átok átkot, halál halált követett. Ha nem is ilyen görögösen tragikus, aktuális lehet mindenkor a fordulat. Néha elég, ha a múlt „kútjába” nézünk. Különösképp a nagy sorsfordulatok idején. S egyszer csak kiderül, hogy minden másképpen volt. Az ünnepnek vége, minden az ellentétébe fordul, és átadja a helyét valami jóvátehetetlennek. És a megváltódás egyre inkább elmarad. Pedig vétlenek is lehetünk, meglehet annál a hármaskeresztútnál ott se voltunk nem öltük meg ismeretlen apánkat, tévedésből nem vetjük feleségül anyánkat, nem vagyunk gyermekünk apja testvére egyaránt. Elképzélhetetlenek ezek a fordulatok, mégis megtörténnek. Néha a szemünk láttára.

Sok minden kell hozzájuk: kor, hős, közönség, hangulat, manipuláció. Utólag magyarázhatjuk, érthetjük a fordulatot, de mégiscsak felfoghatatlan marad. Különösen az események sebessége; az, ahogy a fordulat lezajlik; ahogy felejteni szeretnénk, amit szégyellni kellene. Szinte igyekszünk napirendre térni fölötte. De hiába az igyekezet, nem felejtendő a dolog. A tragikum elsikkadhat, ám nem nyomtalanul. Bármikor arra figyelmeztet, hogy minden megtörténhet, sőt: az ellenkezője is.

A mi virágvasárnapunk

A magyar történelemnek is van virágvasárnapja: március tizenötödike. Azt is mondhatjuk róla, hogy „Petőfi napja”. És június közepén már van egy, „nagypéntek”. Éppen 15-én! Ritkán szoktuk emlegetni, szeretnénk elfelejteni, kerüljük. Van benne valami kínos. Ha akarjuk, ha nem, ünneprontás. Miként történhetett meg, hogy

Petőfi Sándort nem választották meg a kiskunjai Szabadszálláson követnek? Csak három hónap múlt el március tizenötödike óta. Úttalan utakon menekülni kényszerült az övéi elől, tán vasvillával is megkergetik, ha tehetik. Vele volt a várandós Júlia, bár lehet, hogy titok volt még, de december 15-én megszületett a kislány, sokan kiszámították, március 15-én fogant. Ettől valahogy még fényesebb lett „Petőfi napja”. (Egyébként Arany János sem kellett Szalontának, de ez valahogy kevésbé fájdalmas ügy. S legfeljebb az irodalomtörténeté. Nem kerekedett történetté, hiányzott belőle az ünnep. Aranynak Szalontán nem volt „virágvasárnapja”. A fordulat inkább szomorkás, mint tragikus. Csak egy csendes „miért” él bennünk.)

A szabadszállási történetben nem egyetlen „miért” van, ma is tele vagyunk kérdéssel. Egyáltalán miért Szabadszálláson akart követ lenni Petőfi Sándor? Miért nem Pesten? Vagy miért nem Kiskörösön, a szülővárosában? Hogy miért nem Pesten, arról faggatnunk kell még a történetet. De hát ki beszélt akkor Kiskörösről. Furcsállhatnánk, ám 1857-ig Szabadszállást tartották a szülőhelynek. Nem érvek nélkül. Ennek ellenére „Kiskörös teljes joggal tekintheti magát Petőfi Sándor szülővárosának”. Tények birtokában voksolt így Kerényi Ferenc, a mindentudó monográfus. (*Petőfi Sándor élete és költészete*, 2008, 24.)

Az vitathatatlan, hogy Kiskörösön keresztelték, nem a református Szabadszálláson. Mégpedig az az evangélikus lelkész, Martiny Mihály, akinél Hruz Mária lánykorában szolgált. Furcsa módon a keresztlevél később került elő. De az anyakönyvben mindig is ott állt Alexander Petrovits neve 1823. január elsején. (1895 előtt az anyakönyvek a keresztelő napját rögzítették.) Szokás szerint fiai születését Petrovics István bejegyezte a családi bibliába. „István öcsém” még látta ezt, de ki tudja, elövetődik-e valaha ez a biblia, ha 200 esztendő kevés volt hozzá.

Gyöngécske volt az újszülött, siethettek a keresztelővel. Akkoriban nem harminckét évesen szokták az első gyermeküket szülni az asszonyok. Még száz év múlva sem. A 15–16 éves gyerekasszony sokáig nem számított kivételesnek, a 32 éves, csaknem nagymama volt. Nehéz szülés lehetett Hruz Máriaé, nagy izgalmakkal járhatott, ráadásul fél évtizedet vártak erre a gyermekre. Hinnünk kell, hogy nagyon vigyáztak rá. Az apáról tudjuk, hogy december 30-án halaszthatatlan dolga akadt a kiskörösi városházán. Befizette a bérleti díjat. 1823 január 2-án újra ott járt, alá is írt valamit. (Magára hagyta volna 30-án a mindenórás asszonyát, vagy később a párnapos fiát? Egyszerűen elképzelhetetlen.)

Petőfi Sándor valószínűleg december 30-án született. Ha ez a dátum december 31., hogy érkezhettek volna meg időben a keresztszülők? Hagyomány, hogy a protestáns gyermeket a gyülekezet fogadja kereszténnyé. Féltucat keresztszülője is lehet. Ez esetben csak kettő volt kiskörösi. (A közkézen forgó december 31 – i születésnapra *Az apostol* Szilvesztere is rájátszhatott.)

A legszívesebben Arany Jánossal értenék egyet, aki annyiban maradt magával, hogy Sándor barátját Kiskörösön keresztelték. De a világ legjözanabb érveivel, amelyek egyúttal érzelmiak is, tovább merem gondolni ezt a ténytet. Tél volt, mínusz 8 fok (egy kecskeméti orvos feljegyzéseiből tudjuk), a korabeli utakon, szekéren, oda-visz-

sza minden hosszúnak számított. Gondoljunk arra, hány kilométer Szabadszállástól Kiskörös! Légvonalban 30, de akár jobbra Akasztó felé, akár balra Fülöpszállás felé indulunk, sokkal több. Ma Akasztó felé 37 perc autóval ez az út, Fülöpszállás felé 41 perc. Mennyi lehetett azokon a korabeli pusztai utakon, szekéren, télvíz idején? S ha a másik vetélkedő szülőhelyre gondolunk: Kiskunfélegyháza légvonalban 45 km., egyébként van vagy 60. Manapság 54 perc autóval. Mennyi volt akkoriban? Kiváltképp oda-vissza. S mire való lett volna mindez, hiszen a gyermek szülei akkoriban Kiskörösön laktak. A század végén megjelent Petőfi-albumban, amelyet emlegetünk még, már a kiskörösi szülőház rajza van. És semmi vita róla.

Petőfinek már a születése is legendás történet, nemcsak a halála. Keverte, kavarta maga is. Összezavarta a kortársakat, az utókort sem kímélte. Az is belejárt, hogy az akkor jómódú Petrovicznak több helyen volt árendás mézsárszéke. Ráadásul 1823-ban a szabadszállási lakójegyzékben szerepelt a család. „Háza, kertje, földje, pénze, mindene volt, / Alig tudta számát ökrének, lovának” (*A jó öreg kocsmáros*). Minden tulajdona Szabadszálláson volt, 1822-től 1824-ig mégis Kiskörösön laktak. 1830-ig pedig Félegyházán. A 40-es évek közepén Szalkszentmártonban bérelt fogadót és mézsárszéket az apja.

Sok helyen voltak otthon, vagy sehol sem. Petőfi Pápán hol azt mondta Jókainak, hogy Kiskörösön, hol azt, hogy Félegyházán született. Iskolai anyakönyveiben Kiskörös áll, a katonai nyilvántartásban is. A házassági anyakönyvében Félegyháza, igaz, hogy eszerint Júlia Erdődön született, pedig Keszthely a szülőhelye. Az okmányokban hol a lakóhely, hol a szülőhely szerepelt. Nem is volt külön rubrika a kettőnek. A költő is azok közé tartozik, akik ezt a szülőhely kérdést lazán kezelték. Furcsa, hogy a kiskörösi keresztelési anyakönyvet szinte évtizedekig nem nyitották ki. A keresztlevél is sokára került elő.

Tulajdonképpen a *Szülőföldemen* című vers robbantotta ki a szülőhely vitát. Az „Ez a város születésem helye” Félegyházára utalt, ahol 22 hónapos kora óta hallgatta a dajka, Kurucz Zsuzsanna dalát. (Aki életkorát tekintve nem biztos, hogy lehetett szoptatós dajka. A síremlékén nem is szerepel évszám.) Molnár Péterné Kálmán Aranka helytörténeti kutatásai konok elszántsággal vettek számba minden adalékot, ami Félegyháza, Kiskörös vagy Szabadszállás mellett volt érv. Adatok garmadájával bizonyított. Mindennek utánajárt. Arról is tud, ami elveszthetett. A Hrúzókkal rokon Herpaiak orális emlékezetével is számolt, holott fél évszázadosak voltak. Azt is tudni vélték, hogy Szabadszálláson Berta Sándorné volt a bába, hogy Höss Józsefné, a másik bábaasszony tartotta a karjában a szekéren a gyermeket Kiskörösre menet, hogy Pandúr József, a későbbi főbíró hajtotta a lovakat és így tovább.

Egy helytörténész többnyire azért vág ilyen kutatásba, mert van egy egészséges elfogultság benne, és van prekonceptiója: itt az volt, hogy Szabadszállás a szülőhely. Súlyos érve a szerzőnek, hogy Petrovics Istvánnak csak Szabadszálláson volt tulajdona, ahogy már említettem. Ott állt a család háza. Hogy lett akkor szülőház a kikörösi bérlemény? Nem tudhatjuk, hogy akkoriban is olyan presztizskérdés volt-e, hogy valaki a saját házában lakik-e, mint ma. (Nálunk gazdagabb országok-

ban ma sincs így.) Hogy Kiskörös nem is tartozott akkoriban a Kiskunsághoz? Talán a „Kiskunságban születtem” se Kisköröshöz köti. Való igaz: a Kiskunság még évtizedekig közigazgatási terület volt, és Kiskörös nem is tartozott hozzá. Ma tájegység, Kiskunfélegyháza és Kiskörös egyaránt a Kiskunság szívének tartja magát. Lehet, hogy Petőfinek is tájat és embereket jelentett, amikor a jászokkal elegyedő, szabad lelkű kiskunjait emlegette, mint az övéit. Egyébként alighanem nincs költő a világon, akinek szülőhelyéért három város vetélkedne.

Az akadémiai kutatás nem becsüli le a helytörténetet. Kerényi Ferenc monográfiájában ugyan nem említi Molnár Péterné munkáját, de nem a jószándék és a megbecsülés hiányzott ehhez. Kerényi Petőfi-monográfiájának első kiadása (ahogy már utaltunk rá) 2008-ban jelent meg. S a szerző ugyanezen évben meghalt. Már sokkal korábban ezt írta: „A Petőfi-kutatás nagy tartalékának a helytörténetet látom.” (Lásd *A Petőfi-kutatás helyzetéről és feladatairól, Irodalomismeret*, 1981, 1–2. sz. 72.) Molnár Péterné *Hol született Petőfi?* c. munkája 2013-ban, a Helikonnál látott napvilágot.

A szabadszállási születésnek szinte legendája van. A félegyházinak is. De mit lehet kezdeni a legendákkal? Tulajdonképpen ellenük is keveset. Petőfi hiába írta le pontosan, hol, hányszor mondta el március 15-én a *Nemzeti dalt*. Tudjuk, hogy legenda a Nemzeti Múzeum lépcsője, mégiscsak máig megdobban a szívünk, ha arra járunk. Pedig ma már azt is tudjuk, valószínűleg Egressy Gábor volt a versmondó, Petőfi semmiképp.

Ha meggondoljuk, nyomasztó lenne a szabadszállási szülőhely. Akkor a szülővárosában vesztette volna el a követválasztást. „[...] vadállatok módjára megrohanatok”, írta nekik. Kimondani is nehéz lehetett. „[...] sokért nem adnátok, ha nem történt volna meg az, ami megtörtént.” (A *szabadszállási néphez*, ld. *Petőfi Sándor összes prózai írása és levelezése*. szerk. SZALISZNYÓ Lilla – ZENTAI Mária, Budapest, 2022. 319.)

„Iszonyú zuhanás”

Nemcsak követ nem akart lenni, semmi más sem, csak költő és szabad. „[...] a zsebem jóformán üres, de mégsem olyan üres hogy bármikor hivatalt fölállaljak”, írta (uo. 304.). A márciusi ifjak többsége akkoriban éppen hivatalt keresett, vagy hivatalt ajánlgattak nekik. Petőfi sem tarthatta imponáló elveihez magát. 1848 tavaszán annyira üres volt a zsebe, hogy rákényszerült hivatalt keresni. Jókai elköltözött a közösen bérelt lakásból, öreg szüleit magához vette kosztra, kvártélyra. (Mai fogalmaink szerint dehogy is volt „vén” az a zászlótartó. 1849 tavaszán anyja, apja meghalt, egyikük se érte meg a 60-at.) Feleséges emberként szinte jövedelem nélkül maradt. „Üdvkiáltásokból”, hogy Jókai félévszázad múlva használt kifejezésével éljek, nem lehet megélni. Ráadásul azok az „üdvkiáltások” igen hamar semmivé lettek.

„Természete az már a magyarnak, hogy pártokra oszolva önmagát emészti” – írta félévszázad múlva az öreg Jókai Mór (*Petőfi-album*, Közread. a Petőfi Társaság.

Budapest, 1898. 57.). Elévülhetetlen bölcsesség. Nehéz eldönteni, hogy ikonikus, szép jelszavaink közül (szabadság, függetlenség, egyetértés) melyik sérült többször. Vajon mi történt volna, ha 1956 forradalma tovább tart, hiszen évtizedek múlva sem tudunk együtt ünnepelni. Ám 1848-ra szeretünk úgy nézni, mintha az egyetértésben alig hibádzott volna valami. És a másik kettővel se volt nagyobb baj. Az imént említett *Petőfi-album*ból hiányzik a szabadszállási követválasztás története. Félévszázad múltán felejtteni akarták. Nemigen szoktunk arra gondolni, hogy március 15-e után azzal az egyetértéssel, ami azon az esős szerdai napon megszületett, bármi baj is történhetett. Pedig történt. Hiteles helyről tudjuk, Petőfi naplójából.

1848. március 20-án írta: „Az egyetértés, mely eddig kivétel nélkül uralkodott a fővárosban, bomlani kezd. Német polgárok, bevádolnak benneteket a nemzet és az utókor előtt, hogy azt ti bontottátok föl! e kettő ítéljen fölöttetek. Ők nyilatkoztak először, hogy a nemzetországba magok közé zsidót nem vesznek [...] De a legszomorúbb az, hogy nincs olyan gyalázatos ügy, melynek pártfogói, apostolai ne támadnának.” (*Lapok Petőfi Sándor naplójából*. Ld. *Petőfi Sándor összes prózai írása és levelezése*, 298–299.) Március 24-én ír ugyanitt arról, hogy elterjedt a rémhír, Petőfi Sándor negyvenezer paraszttal Rákoson tanyáz. A tekintetes karok és rendek állítólag ijedtségükben eltörölték az úrbért. Ha nincs is egészen így, a hír az ettől hír. Elterjed, hogy ijedtségből tették.

Április 19-én a republikánus Petőfi már féltette a forradalmát. Republikánus voltát egy percig se titkolta. Republikánus vagyok „testestül-lelkestül”, sőt „vallássosságból” is, mondta. Nem számolt avval, hogy kevesen lehetnek, akiknek a francia forradalom története úgy a bibliájuk, mint neki. De érzékelte, hogy nagy a baj, vagy születőben van. „Mennyi ünnep egy hónap alatt! Vigyázzatok, hogy ezek után a fényes éjek után sötét napok ne következzenek. [...] Borzasztó vasárnapi nép vagyunk!” (Uo. 300–301.)

A reszpublika jelszava a „tisztá erkölcs”, nem az, hogy „le a királlyal”. Mégis megírta *A királyokhoz* c. versét. Többet ártott magának, mint gondolta volna. Vérig sértette népe naiv, szinte népmesei királyhűségét. Pedig még csak annyit írt le március végén, hogy „Nincsen többé szeretett király!” És ez a szerencsétlen, szánalmas V. Ferdinándnak szólt, nem egy szeretett királynak. December elején már Ferenc Józsefhez írta az „Akasszátok fel a királyokat!”

De hát márciusban a szelídebb szó is kiverte a biztosítékot. Szó, ami szó, az, hogy Pesten követnek jelöltesse magát, ellehetetlenült. Néhány hétig tartott csak a népszerűség. Március végén már féltette őt Júlia, Jókai pedig a kamrába zárta, hogy maradjon veszteg. Május 27-én ezt írta az *Életrajzokban*: „Tény, hogy még a márciusi napokban is a magyar nemzet egyik kedvence voltam [...] néhány hét, s íme egyike vagyok a leggyűlöltebb embereknek.” (Uo. 305.) Hát ennyit arról, hogy micsoda zuhanás volt ez. „Iszonyúnak” Illyés Gyula nevezte Petőfi-életrajzában. „A közélet, az irodalmi élet, Pest soha így nem bánt el vele” – írta a költő a költőről mély részvétellel. Nála több empátiával később se írt soha senki erről a „zuhanásról” és a követválasztás históriájáról (ILLYÉS Gyula: *Petőfi Sándor*, Budapest, 1971, 479.).

Arról, ami Szabadszálláson történt, Petőfi a *Márczius Tizenötödike* c. lap hátsó oldalán maga számolt be június 19-én. De kiderül, hogy Kunszentmiklóson már a választás napján megírta a cikket. (*Nyilatkozat a szabadszállási választás ügyében*, ld. *Petőfi Sándor összes*, i. m. 311–317.) Fájdalmas ténnyel fejezi be írását: „És ennek ma kellett történnie, hogy engem, mint orosz spiont, mint hazaárulót, agyon akart verni a magyar nép, ma, június 15-én [...] ma három hónapja, hogy március 15-dike volt, midőn első valék azok közt, kik a magyar nép szabadságáért szót emeltek, sík-raszálltak!” (Uo. 317.)

Már a nyáron megszületett *Az apostol*. Ahogy szoktuk volt mondani róla nagyvonalúan, „Petőfi eszméinek” szótára. A „szőlőszem”- hasonlat kitörölhetetlenül ott van az irodalmi közhelyszótárban. De néha belátjuk, Petőfi talán legkevésbé népszerű művéről van szó. Sebtében megszületett, hiányzott a távolság az élmény és a mű között. Különösképp, hogy ilyen átlátszóan személyes a történet. „Az embereknek/ Egy része apostolnak nevez,/ A másik rész pedig / Szentségtelen gonosztevőnek” – írta. Szilveszter kétségkívül ő, a kastély kisasszonya pedig Júlia. Szilveszternek – Petőfivel szemben – van módja megöregedni, igaz, csak a vérpadig. *Az apostol*-ban nem sikkad el a tragikus vég., Szabadszálláson valahogy szétporlott. Holott volt goromba sajtóvita, sőt: romantikus módon párbaj is felmerült abban a kampányban.

A Hruz-rokonok félévszázad múlva mondtak ilyeneket a forráskutatónak: Miért „tolakodott” Petőfi. Olyan sok szép verset írt, olyan nagy esze volt. Vajon annak idején azt a sok szép verset mennyien olvasták? (S szinte kajánul jut eszembe, ma mennyit jelentene egy kampányban, hogy valaki sok szép verset ír. Semmit.) Egyáltalán volt-e esélye Petőfinek győzni, avagy eleve rossz ötlet volt országgyűlési követnek jelentkeznie?

Volt esélye a győzelemre. Éltek ott barátai, hívei, ígérték is neki, hogy: „megválasztunk”. (Bár nem mindenkinek volt választójoga közülük.) Lelkesedtek az ötletért. Tartották benne a lelket, bár nem elegendően. Mezősi Károly megfejtette Petőfi noteszában a névsort. Eszerint Kunszentmiklóson (a választókerületben) nyolc barátja és tizenegy ellenfele akadt, Szabadszálláson négy garantált ellenség és egy biztos barát várta. (KERÉNYI Ferenc, i. m. 390.) De rendületlenül bízott abban, hogy sokan emlékeznek még a jómódú, megbízható, köpcös mészárosra, akinek vendégfogadója is volt. Elfelejtették. Emlékeztek viszont arra, hogy tönkrement, elszegényedett. Ez pedig bűnnek számított. „Pénzét a hitetlen emberek csalása, / Házát a Dunának habjai vitték el” – írta róla (*A jó öreg kocsmáros*).

Azt se felejtették, hogy tót volt, nem kiskun. S mi több, evangélikus, nem református. Ellenfele, Nagy Károly a református nagytiszteletű úr fia. Otthon volt a választókerületben, ismerték az utcáról, volt egzisztenciája, 31 évesen komoly embernek számított, és állítólag szép szál férfinak, sőt: nagyon jóképűnek. Behozhatatlan előnyök, ha meggondoljuk. Amíg távol volt Petőfi, rágalomhadjárat indult ellene. Népgyűlést se tarthatott, olyat, amelyet akart. „Nem hagyjuk szólni, agyonütjük!”-üvöltöztek az emberek. (Uo. 314) Addig etették, itatták a választóit, amíg megbuktat-

ták Petőfit. Júlia vele volt, ahogy március 15-ének délutánján is. Ettől ez az egész még fájdalmasabb volt. Előtte „esett el”. Mi több, ő nem engedte megfutamodni.

Mai szavainkkal olyan ez az egész, mint egy politikai krimi. Csoda, hogy vér nem folyt. „Ha ebben a pillanatban el nem takarodik a városból., mi nem kezeskedünk az életéért!” – fenyegették. (Uo. 315) Végül fegyveres nemzetőrök mentették ki a városból úttalan utakon, azért is, hogy maradjék híveivel nehogy találkozzék az országúton. Tragikus a fordulat, de a tragédia elsikkad. Petőfi leveleiben egész nyáron kísért a szabadszállási kudarc. De nem éli át, hogy végzetesen, visszafordíthatatlanul megtörtént.

Ma is Ismerős érzéssel élt: Az nem lehet, hogy diadalmaskodják a pap fia. Az nem lehet, hogy ne semmisítsék meg a választás eredményét, ahogy ma mondanánk: hogy ne számolják újra a szavazatokat. A nép szent, csak félrevezették. A „nagy pén-tek” után, ahogy az *Írásban* áll, három napig nem kelt föl a nap. Itt még a lelkekben se lett sötét. Annyi minden történt, annyi dicsőséges és fájdalmas dolog Pákozdtól Segesvárig, hogy Szabadszállás valahogy felejtődött. Tán pirulni se pirultak miatta, ahogy ezt Petőfi jósolta.

Ám 1848 nyara még ráment erre a kudarcra. Ki akarta írni magából. Megszületett *Az apostol*. Egyet azonban nem tudhatott. Nagy Károlyból becsületes képviselő lett. Követte a kormányt Debrecenbe, megszavazta a Habsburg-ház trónfosztását, várfogságot szenvedett Világos után. (KERÉNYI Ferenc, i. m. 390.) Lám semmi sem fekete-fehér, amíg ellátunk a múltba és ott arcokat, eleven életeket pillantunk meg, de közben a tragikus történet valahogy megfakul. Ma már tudjuk, mit se számít, hogy Arany János helyett Toperczer Ödön táblabíró lett a követ Szalontán, és Nagy Károly Petőfi helyett Szabadszálláson. Ki tudja, ki volt Toperczer Ödön, s ki tudja, ki volt Nagy Károly? Emléküket is elmosta az idő.

Mennyi tragikus konfliktust éltünk/élünk át múltban, félmúltban jelenben. Nincs hija az ünneplésnek („vasárnapi nép” vagyunk változatlanul), sebesebb a zuhanás, és szinte észrevétlen a felejtés. A tragikus végről valahogy lemond a világ. Minden és mindenki eltűnhet. Kevés hajlandóság van bennünk arra, hogy megrendüljünk a csodáktól. De valami mindennek ellenére, mégis csoda maradt: március 15-e a mi virágvasárnapunk, „Petőfi napja”, bármi is történt azon a követválasztáson.